

Suomen työmarkkinamallista ja vähän enemmän eurooppalaisestakin

Hannu Tanninen

Lehtori

Kuopion yliopisto

Suomen työmarkkinamalli

Timo Kauppinen. WSOY,

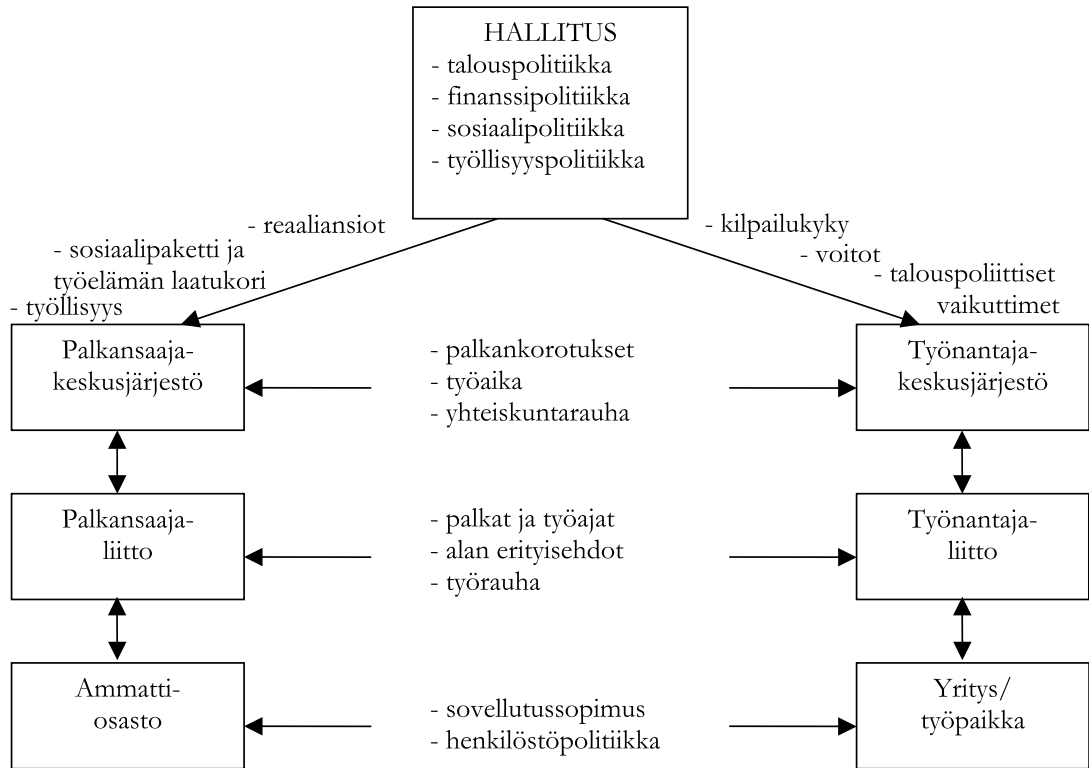
Helsinki 2005. 378 s.

Timo Kauppinen on kirjannut pitkän kokemuksensa suomalaisen työelämän suhteiden tutkimisesta oppikirjan muotoon. Oppikirja on tarkoitettu lähinnä valtiotieteiden ja yhteiskuntatieteiden opiskeluun yliopistoissa ja korkeakoulussa, mutta takakannen mainostekstin mukaan osia siitä voidaan hyödyntää myös kansantaloustieteen opinnoissa. Viimeisen vuosikymmenen aikana on tullut laaja joukko suomalaisia työmarkkinoita tarkastelevia teoksia, jotka soveltuvat hyvin kansantaloustieteen opintojen oheismateriaaliksi (ks. esim. Alho ym. 2004, Alho ja Pekkarinen 2004, Lilja ja Pehkonen 2002 ja Pohjola 1998). Herääkin kysymys, mitä Kauppisen oppikirjassa on kansantaloustieteen opintojen kannalta mielenkiintoista?

Ennen kuin yritän antaa vastauksen esittämäni kysymykseen, on syytä lyhyesti tarkastella oppikirjan rakennetta. Aluksi Kauppinen tarkastelee Suomen työmarkkinamallia systeemiteorian näkökulmasta ja toteaa sen monilta osin liian suppeaksi. Kauppisen ratkaisu on lä-

hestyä työmarkkinamallia strategisten valintojen ja korporatismiteorian näkökulmasta. Lyhyen työelämän tutkimusta kartoittavan luvun jälkeen Kauppinen tarkastelee valitussa kehikossa työelämän suhteiden historiallista kehitystä aina ammattikuntakorporatismista emukorporatismiin (luku 3). Kullakin ajanjaksolla on sille ominainen neuvottelutaso ja -suhteet strategisen kolmion puitteissa (ks. kuvio 1). Työelämän suhteiden historiallisen kehityksen jälkeen luodaan katsaus palkansaajien ja työnantajien järjestäytymiseen (luku 4). Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan työmarkkinajärjestelmän tuottamaa ”yhteistä hyvää” eli jaettavaa kakkua. Luvussa 5 tarkastellaan yhteistä hyvää perinteisten makrotaloudellisten muuttujien eli inflaation, työttömyyden ja palkkojen sekä yritysten kilpailukyvyyn näkökulmasta. Luvussa 6 nostetaan esiin sosiaalipakettien merkitys yhteisenä hyvänä. Luvuissa 7 ja 8 tarkastellaan tietotekniikan aiheuttamaa muutosta tuotantoprosessin ja työmarkkinasuhteiden muuttajana fordismista tietoyhteiskuntaan sekä sitä myötä

Kuvio 1. Kauppisen korporatistinen strateginen kolmio.

Lähde: Kauppinen (1995, 21)

paikallista sopimista osana joustavien yritysten organisoitua. Luvussa 9 loikataan työriitojen sovitteluun ja työtaisteluiden historiaan. Luvussa 10 tarkastellaan palkansaajien osallistumisjärjestelmän muutosvaatimuksia ja vastaavasti luvussa 11 tarkastellaan julkisen sektorin neuvottelujärjestelmän muutosta niin kunta- kuin valtiosektorilla. Kussakin näistä luvuista esitetään yhteenvetona luvun teeman osalta Suomen mallille luontaiset piirteet. Näin muodostettua Suomen mallia verrataan luvussa 12 muihin Pohjoismaisiin malleihin ja luvut 13 ja 14 laajentavat tarkastelun Euroopan unionin

tasolle. Luku 15 päättää tarkastelun tiivistämällä Suomen mallin yhteentoista piirteeseen ja esittelemällä kymmenen työelämän megatrendiä, joihin Suomen mallin olisi kyettävä jatkossa vastaamaan.

On selvää, että sosiologista tai yhteiskuntapolitiittista työelämän tutkimusta esittelevä oppikirja ei sisällä kovin syvällisiä kansantaloustieteen teoreettisia kehitelmiä. Näin on myös tämän oppikirjan tapauksessa. Tämä tulee esiin lähes masentavalla tavalla luvussa 5, jossa Suomen tulopolitiikan talusteoreettiseksi perustaksi otetaan 1960-luvulla kehitetty EFO-mal-

li sekä Philipsin käyrä. On totta, että talouspoliittisessa retoriikassa talusteorian rooli saattoi olla 1960- ja vielä 1970-luvullakin kuvattun mukainen, mutta kieltämättä oppikirjaa lukiessa jää askarruttamaan viittausten sattu-manvaraisuus sekä talouspoliittisen keskustelun luonteen täydellinen muutos sitten EFO-mallin suosion päivien. Mahtaako EFO-malli tulla nykyään edes mainituksi makrotaloustieteen kurseilla? Siten yleisen makrotalusteorian suhteen oppikirjasta ei ole iloa kansantaloustieteen opiskelijoille.

Sen sijaan oppikirja tarjoaa mielenkiintoisen näkökulman työelämän suhteisiin ja ammattiliittojen toimintaan. Perusopintotasoisissa makrotaloustieteen oppikirjoissa ammattiliittojen oletetaan maksimoivan jäsenistönsä hyvinvointia, joka yleensä tarkoittaa (reaali)palkkaa. Esitetyissä malleissa monet reaali maailman ilmiöt on suljettu pois. Kauppinen korostaa sosiaalipaketien roolia yhtenä tulosopimusten osa-alueena. Tällöin työntekijän palkka muodostuu rahapalkasta ja yhteiskunnalta saatavista hyödykkeistä eli sosiaalisesta palkasta. Perinteisissä ammattiliittomalleissa sosiaalinen palkka ilmenee korkeintaan vaihtoehtoisena palkkana (eli työttömyysturvana). Sosiaalipaketit ovat kuitenkin työttömyysturvaa huomattavasti laaja-alaisempi ilmiö. Oppikirjassa niitä tarkastellaan työlainsäädännön, sosiaaliturvan ja talouspolitiikan näkökulmasta. Kauppisen esityksestä käy ilmi, että sosiaalipaketien kulta-aika päättyi 1980-luvun loppuun ja 1990-luvun laman myötä siirryttiin ”työntekijöiden suojelusta yritysten suojeluun”. On hyvä pitää mielessä, että sosiaalipaketit ovat olleet osa keskitettyä tulopoliittista sopimusjärjestelmää – Kauppisen termein – yhteiskuntakorporatismia, jossa kuvion 1 strateginen kolmio on hallituksen ja työmarkkinakeskusjärjestöjen välillä.

Kansantaloustieteessä korporatismi on yleensä käsitetty keskitetyksi sopimusjärjestelmäksi ja siihen on yleensä liitetty työmarkkinaosapuolten yhteisymmärrys maltillisten palkankorotusten kansantaloudellisista eduista. Siten Kauppisen suomalaisen neuvottelujärjestelmän jaottelu eri aikakausilla keskusjärjestö-, liitto- ja yritystasolle on mielenkiintoista luettavaa. Tosin esitetty jaottelu oli jo luettavissa hänen väitöskirjassaan (vrt. Kauppinen 1992). Uutta oppikirjassa on EU-tason liittäminen kuvioon 1 yksittäisen jäsenmaan hallituksen yläpuolelle omana sosiaalisen dialogin kolmiona (EU/komissio/parlamentti, ETUC, ja UNICE). Valittavaa oppikirjan osalta on se, että korporatismikirjallisuutta ei ole päivitetty sitten Kauppisen väitöskirjan eli 1990-luvun alun. Sen jälkeen kansantaloustieteellinen korporatismikirjallisuus on vilkkaasti debatoinut mm. itsenäisen keskuspankin (EKP) ja keskitetyn sopimusjärjestelmän välisestä vuorovaikutuksesta. Väistämättä tulee tunne kuin oppikirjaan olisi näiltä osin jäänyt kymmenen vuoden hiljaisuus. Tämä näkyy myös usean tuoreemman viittauksen osalta lähdeluetteluun merkitsemättä jättämisinä.

Huomattavasti tuoreempaa on oppikirjan loppupuolen esitys Euroopan unionin työmarkkinajärjestelmästä. Erityisesti EU:n sosiaalisen dialogin muodot em. kolmikannan lisäksi sekä niiden liittäminen kansallisen strategisen kolmion eri tasoihin (vrt. kuvio 1) kiinnostanevat myös laajempaa yleisöä. Samoin uusien jäsenmaiden työmarkkinamallien kuvaaminen on virkistävä lisä perinteiseen eurooppalaiseen työmarkkinakuvaukseen.

Kauppinen päättää kirjansa kysymyksiin: mitkä ovat työelämän megatrendit sekä mitä haasteita ne asettavat ja miten ne käsitellään. Niitä voi Kauppisen mukaan pohtia seuraavien

megatrendien pohjalta: globalisaatio, eurooppalaistuminen, EU:n laajeneminen, verkottuminen, yritysten etiikka, joustot, työn uudet muodot, 24 tunnin palvelutyöyhteiskunta, yrittäjyys ja tietoyhteiskunnallistuminen.

Aika tuttu lista, vai mitä?

Kirjallisuus

- Alho, K., A. Heikkilä, J. Lassila, J. Pekkarinen, H. Piekkola ja R. Sund (2004): *Suomalainen sopimusjärjestelmä – työmarkkinaosapuolten näkemykset*. Palkansaajien tutkimuslaitos, tutkimuksia nro 89. Taloustieto Oy.
- Alho, K. ja J. Pekkarinen (2004): *Sovitaan palkoista – palkkaneuvoittelut puntarissa*. Palkansaajien tutkimuslaitos, Tutkimuksia nro 93. Taloustieto Oy.
- Kauppinen, T. (1992): *The Transformation of Labour Relations in Finland*, Finnish Labour Relations Association, nro 8.
- Lilja, R. ja J. Pehkonen (2002): ”Työmarkkinoiden kehityspiirteet ja toiminta”, teoksessa Loikkanen, H.A., J. Pekkarinen ja P. Vartia (toim.), *Kansantaloutemme – rakenteet ja muutos*, 3. uudistettu painos, Taloustieto Oy.
- Pohjola, M. (1998): *Suomalainen työttömyys*. Taloustieto Oy.